

ERMENİ VE SANSKRİT DİLLERİNDEN ÖRNEKLERLE ÇEVİRİDE EŞDEĞERLİK SORUNU VE TARİHİ

F. Jale Gül Çoruk* - Yalçın Kayalı**

Giriş

Matematik terimi olarak, “*bir denklemdaki unsurların tersine de sağlanabilir kesin karşılığı*” anlamına gelen eşdeğerlik, edebiyatta dilbilimsel bir yaklaşımın ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Çeviri metin ve özgün metin arasındaki ilişkinin anlaşılabilirliği/karmaşıklığı eşdeğer olup olmadıkları üzerinden tartışılmaktadır. Bu noktada çeviri metnin yapısal özelliklerinin yanı sıra içerik özelliklerinin de dikkate alınması sonucunda ortaya çıkan eşdeğerlik, çeviri ve özgün metinler arasındaki değişken ilişki öğelerini karşılamaktadır. “Özgün metnin, kendi dilinin okurunda uyandırdığı etkinin, çeviri metnin de çeviri dili okurunda uyandırılabilmesi” (Güttinger, 1963’ten akt. Göktürk, 2014: 60) şeklinde tanımlanan eşdeğerlik, özellikle 1960’lı yıllardan günümüze yapılan çalışmalarda ilgi çekici bir konu olarak yerini korumuştur.

Tarihsel Süreçte Eşdeğerlik

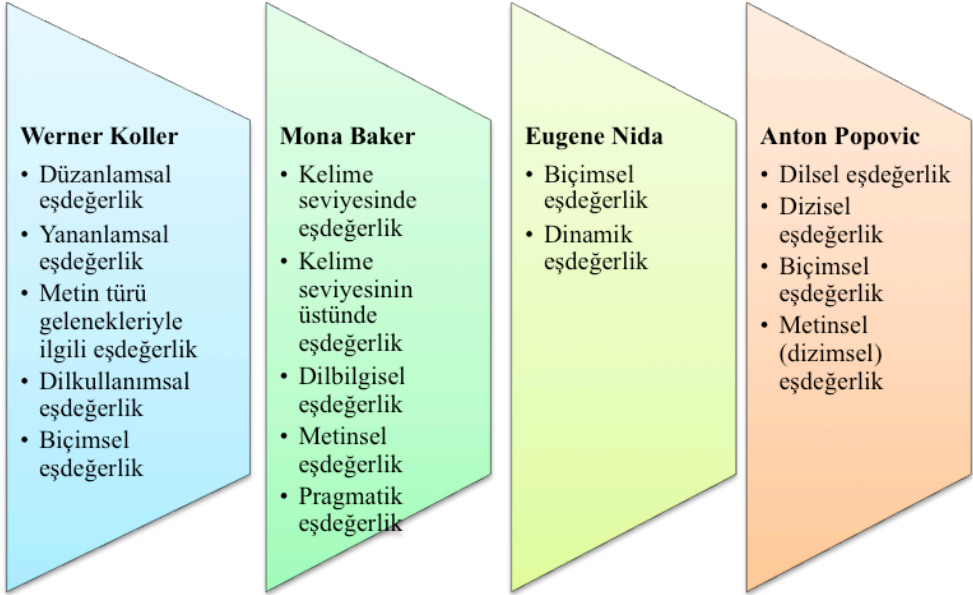
Çeviri, dilbilimsel yöntemler yardımıyla denetlenebilir ve öğretilbilir hale getirilmelidir. Ancak sadece dilsel yapıları birbiriyle karşılaştırmak yeterli değildir. Çevrilecek olan, sadece dil bilgisel yapılar değil, belirli bir içeriği ve bir etkiyi ileten metinlerdir. Bu nedenle uygulamadaki gereksinimler bakımından çeviri metni ile özgün metin ara-

* Arş. Gör. Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi, Kafkas Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Ermeni Dili ve Kültürü Anabilim Dalı.

** Arş. Gör. Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Hindoloji Anabilim Dalı.

sındaki ilişki önemlidir. Bu bağlamda da “eşdeğerlik” sorunsalı ortaya çıkar. (Stolze, 2013: 103)

Genel kabule göre, “*kaynak metin ile hedef metindeki aynılık*” anlamında kullanılan eşdeğerlik üzerine Vinay and Darbelnet (1958), Jakobson (1959), Nida and Taber (1969), Catford (1965), Kade (1968), Broeck (1978), Vermeer (1984), House (1997), Koller (1979), Newmark (1981), Baker (1992) ve Pym (2010)* gibi araştırmacılar tarafından çalışmalar yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalarla ilgili olarak eşdeğerlik üzerine yapılan sınıflandırma ve tanımlardan bazıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Eşdeğerlik bağlamında dizgeli bir çeviri araştırması için İncil çevirileri belirleyici bir rol oynamıştır. Yazılı olan ileti gerçeğinin, insanlara birçok dilde değişmemiş olarak aktarılmasını öngörülmekteydi, ancak burada kültürel düzeyde bazı anlama engelleriyle karşılaşıldı. Alımlayıcılar, beklenildiğinden daha farklı tepki vermekteydiler. İncil çevirilerine bilimsel bir temel oluşturmak amacıyla E.A. Nida, 1964 yılında Amerikan İncil Topluluğu adına *Toward a Science of Translation* başlıklı kitabında, çeviriyi analitik bir şekilde açıklamaya çalışmıştır. Temeli Chomsky'nin düşüncelerine dayalı olan bu çalışma 1967 yılında *The Theory and Practice of Translation* başlığıyla genişletilmiş ve redaksiyon kurulları için bir kılavuz kitap haline gelmiştir. (Stolze, 2013: 103) Dini metinlerin çevirisi problemi üzerine gelişen çeviride eşdeğerlik çerçevesinde Nida'nın çeviri için yaptığı ünlü tanım şöyledir: Çeviri, gerek anlam gerekse biçem bakımından kaynak dilin erek dildeki en iyi ve en doğru karşılığının bulunması eylemidir. (Stolze, 2013: 103)

* Bu görüşlerin pek çoğunu kapsayan detaylı bir çalışma için bk. Panou, Despina (2013), “*Equivalence in Translation Theories: A Critical Evaluation*”, *Theory and Practice in Language Studies*, Vol. 3, No. 1, p. 1-6.

Nida, çeviri yöntemi olarak, basitleştirilmiş biçimiyle üretici dönüşümsel dil bilgisi temelinde; çözümlene, aktarım ve yeniden oluşturma olmak üzere, üç aşamadan oluşan bir yöntem önermektedir. Bu amaçla da kaynak metin (inceleme), aktarım ve sentez safhalarından oluşan süreç izlenmektedir.

Çözümlene aşamasında çevirmen, örneğin tanınmış deyim “Allah’ın emri” gibi sözcük bağlantılarının anlam içeriğinin aydınlatılması için, sezgisel açıklama yoluyla tümceler oluşturur: Allah’ın emri deyimindeki Allah ile emir arasındaki ilişki nedir? Öyle görünüyor ki ilk unsur olan “Allah”, ikinci unsuru emretmektedir. “A, B’yi yapıyor da diyebiliriz yani Allah emrediyor... Barış Tanrısı ifadesinde, barışçıl bir tanrı değil, barış yaratan bir tanrıdır söz konusu olan. Bu örnekteki A ile B ilişkisi, Allah’ın emir örneğindeki ilişkinin neredeyse tam tersidir; çünkü Barış Tanrısı örneğinde A, B’ye sebep olmaktadır. Aktarım Aşaması: Aktarım, elde edilmiş temel tümceler, ifadelerin erek kitle için anlaşılır olması hedefiyle ele alınmalıdır. Burada çok sayıda uyumlulaştırma gerekir, deyimsel ifadeler kaybolur, sözcüklerin anlam bileşenleri kayar ve çoğunlukla metne açıklamalar eklemek zorunda kalınır. Çözümlemeyle yoğunlaştırılmış ifadeler gereklilik açısından basitleştirilmektedir ve aynı zamanda daha iyi anlaşılır hale gelmektedir. Yapılandırma Aşaması: Yapılandırma aşamasında özellikle biçem bakımından farklılıklar ve dil düzlemleri dikkate alınmalıdır. Bu işlevsel yaklaşımda biçem sorgulandığında, özellikle deyiş bakımında, örneğin etkililiğin artırılması ve ilgi uyandırmak, etkiyi güçlendirmek ya da iletinin biçimini süslemek gibi özel etkilerin hedeflenmesi gibi biçem unsurlarının işlevine dikkat edilmesi gerekir. (Stolze, 2013: 106)

Alman Edebiyatının dünyaca tanınmış yazarlarından Goethe’nin on sekizinci yüzyılda yapmış olduğu çeviri tanımını üç noktada özetlemek mümkündür: - Çeviri orijinal metnin düşünsel bütünlüğünün aktarılmasını öngören bir olgudur. - Çeviri, orijinal metnin hedef dilde başka bir düzenekle taklit edilmesi, daha doğrusu kopya edilmesi işidir. - Çeviri, sadece orijinal metnin anlamını değil, aynı zamanda o metnin içerdiği söz sanatlarının, üslubunun ve ritmik unsurlarının da aktarılmasını sağlayan bir süreçtir.

Dinamik eşdeğerlik kavramını savunan Nida’ya göre “*devingen eşdeğerlikle yapılan çeviri, anlatımda bütün bir doğallığı amaçlar; alıcıya kendi kültürünün bağlamına uygun davranış kipleriyle seslenmeyi dener; alıcının, iletiyi kavrayabilmek için kaynak dil kültürünün örgüsünü bilmesi gerektiği görüşünde diretmez.*” (Nida, 1964: 159’dan akt. Göktürk, 2014: 63) yani dinamik çeviride ağırlık bildirimini kendisi üzerindedir. **Biçimsel eşdeğerlik** ile yapılan çeviride ise şiir sanatını şiir sanatına, tümceyi tümceye, kavramı kavrama aktarmak gibi karşılıklar bulmaya çalışılır. “*Nida’nın yorumlu (gloss) çeviri şeklinde adlandırdığı bu çevirinin amacı okuyucunun sadece kaynak dil bağlamında bulunan anlamasıdır.*” (Köksal, 2008: 36)

In Other Words* adlı kitabında, öncelikle kelime düzeyinde eşdeğerlik olmak üzere kelimelerin farklı dillerdeki çevirileri üzerinden kuramsal bilgilerle edimsel eşdeğerliği savunan, kitabını “*Kelime seviyesinde eşdeğerlik, Kelime seviyesinin üstünde eşdeğerlik, Dilbilgisel eşdeğerlik, Metinsel eşdeğerlik, Pragmatik eşdeğerlik*” başlıkları altında yazan Mona Baker, kitabında uygulamadan çok kurama yer vermiştir. Bunun yanı sıra

* Baker, Mona (1992), *In Other Words*, London: Routledge.

Arapça, Çince, Almanca, İtalyanca, Rusça gibi farklı dillerden çeviri örnekleriyle eşdeğerlik algısını çeşitlendirmiştir.

“Çeviri metnini bir bütün olarak değil de iki yapının bir alaşımı olarak gören” (Yazıcı, 2010: 85) Popovic’in sınıflandırmasında ise **dilsel eşdeğerlik**, sözcüğü sözcüğüne çeviriyi; **dizisel eşdeğerlik**, dilbilgisi öğelerinin eşdeğerliğini; **biçimsel eşdeğerlik**, hem kaynak dilde hem de hedef dildeki öğeler arasında işlevsel eşdeğerliği; **metinsel eşdeğerlik** ise şekil ve biçim eşdeğerliğini kapsamaktadır.

Eşdeğerlik hakkındaki bizce en detaylı sınıflandırma, eşdeğerliği *erek dilde benzer etkiyi yaratmak* olarak tanımlayan W. Koller’a aittir. Ancak Koller’ın bu amacı, kaynak dile ait metnin kendi içinde karmaşık bir yapıya sahip olabilmesi ve bir metnin aynı dildeki okurlar üzerinde bile değişik etki bırakabilmesi gibi nedenlerle her zaman geçerli olmayabilir.* Çünkü okurların eğitim düzeyleri, meslekleri, ilgi alanları, bilgi alt yapıları gibi unsurlar metnin anlaşılma oranını etkilemekte ve hatta aynı metinden birden fazla anlam çıkarılabilmesini mümkün kılmaktadır.

Koller’ın sınıflandırmasındaki **düzanlamsal eşdeğerlik**, bir metnin doğrudan doğruya nesnel konusuyla, metin dışı göndergesel anlamıyla ilgilidir; **yananlamsal eşdeğerlik**, sözcük, dizim, tümce, bütün yönünden özgün bir dilsel yapı gösteren metinlerdeki birimlerin düzanlamalarının yanı sıra kullanıldıkları bağlama özgü yananlamalarıyla ilgilidir; **metin türü gelenekleriyle ilgili eşdeğerlik**, belli metin geleneklerinin amaç dildeki benzer yerleşik kurallar bağlamında aktarılmasıyla ilgilidir; **dilkullanımsal eşdeğerlik**, metnin amaç dildeki kullanım özellikleri gözetilerek aktarılması ile ilgilidir; **biçimsel eşdeğerlik** ise kaynak dildeki estetik unsurların erek dilde de oluşturulması ile ilgilidir.**

W. Koller’ın tespitlerine göre, çeviride eşdeğerlik kapsamındaki çevrilemezlik sorunu içinde yer alan kültürel farklılıklar değişik biçimlerde ortaya çıkabilmektedir. İki ayrı toplumda yer alan kültürel özelliklerin, - tamamen çakışması, - kısmen çakışması - hiç çakışmaması söz konusudur. Çeviride eşdeğerlik kavramı bazen çevirmenin özgün metinle özgürce oynaması, bazen de özgün metne sınıksız bağlı kalması tartışmalarını doğurur, ancak bunlar çeviri yöntemlerinin bir anlatısı olarak değerlendirilmelidir. Çeviribilimsel araştırmalar, çeviri edimine dönük belli başlı ve nesnel sayılabilecek bulgu ve ‘kurallar’ sunabilir. Bunları açıklamak gerekirse, başlıca şu önermeler geçerlidir:

Çeviri, bir çevirme etkinliği olarak iki temel aşamaya bölünmektedir. Çeviri etkinliğindeki ilk aşamaya ‘makro-stratejik aşama’, ikinci aşamaya ise ‘mikro-stratejik araştırma’ diyoruz. Makro-stratejik aşamada, ‘karar’ verilir. Mikro-stratejik aşamada ‘tercihler’ yapılır. (Bu arada: bir karar, doğru veya yanlış olabiliyorken, tercihler iyi/kötü olabilmektedir.) Makro-strateji araştırması, çeviri-yöntemsel evredeki araştırmaların bulgularına dayandırılır. Buradaki karar, çeviri yöntemi bağlamında alınır. Bu aşamadaki tüm işlemler kaynak dil düzlemine dönük yürütülür. Mikro-strateji araştırması, çevirieleştirisel evrenin bulgu ve çıkarımlarına dayandırılır. Makro-stratejideki karar, yanlış veya doğru olabiliyorken, mikro stratejideki tercihler iyi veya kötü olabilmektedir. Tek

* Detaylı bilgi için bk. Göktürk, Akşit (2014), Çeviri: Dilleri Dili, İstanbul: YKY.

** Ayrıntılı bilgi için bk. Göktürk, 2014.

bir karar verilir, birçok tercih/seçenek oluşturulur. Bu bağlamda verilen kararlar “tek” iken; tercihler, çok seçmeli olabilirler. Karar, soyutlamayı öngörürken, tercihler her bakımdan dil- tekniksel veya dil-materyal odaklı işlemlerden oluşur. Çevirim yönteminin araştırılması, göreceli olarak disiplinlerarası ve çeviribilimsel bir işlem olarak öngörülmektedir Makro strateji araştırmasına ‘çevir’ araştırması, mikro-strateji aşamasına ise ‘metin oluşturma aşaması’ diyoruz. (Yıldız, 2004: 377-387)

Anlamı, herhangi bir dilbilimsel biçimle ortaya çıkan ilişkilerin toplam ağı olarak tanımlayan Van de Broeck ise eşdeğerliğin, “*kaynak dil ile hedef dil metinlerinin ya da herhangi noktalarının konumsal varlıklarının karşılıklı olarak birbirlerine yakın özellikleriyle ilişkilendirilebilir olduğunda*” (Aksoy, 2002: 41) gerçekleşebileceği görüşündedir. Kısacası bir çevirinin bitmiş sayılabilmesi, kaynak dilin hedef dilde zaman, yer, iletişimsel değer ve gelenek unsurları bakımından en uygun eşdeğerliğe kavuşmasıyla ilişkilidir.

Gutt, çeviri metnin kalitesinin orijinal metne olan eşdeğerliği ile ölçüldüğünü belirtmektedir. (Gutt, 1989: 22) Catford ise eşdeğerliğin kaynak dilin, hedef dilde dilbilimsel olarak tam ve ölçülebilir bir aktarımıyla gerçekleşebileceğini savunur: “*Eşdeğerlik, kaynak dil ile hedef dilin metin veya öğeleri arasında (en azından bazı) aynı özellikler ve içerik ilişkilendirilebilir olduğunda oluşur.*” (Catford, 1965: 50)

Mine Yazıcı, Wilss’in çeviride eşdeğerlik kavramını çevrilecek metin tiplerine göre ele aldığını belirterek, bilimsel ve sanatsal metinlerde yazarın yaratıcılığını öne çıkaracak şekilde kaynak metnin korunması gerektiğini öne sürdüğünü ve bu tür metinlerde kaynak odaklı yaklaşımı benimsediğini ifade ediyor. Wilss’in çeviride eşdeğerliğin karşılaştırmalı dilbilim yöntemleriyle sağlanabileceğini savunduğunu ve çeviri süreci için beş aşamalı bir sıralama önerdiğini belirtiyor:

1. Kaynak metin tümcelerinin sözdizimsel, anlamsal ve biçimsel açıdan karşılaştırılarak analizinin yapılması, 2. Kaynak metne dayalı olarak çeviri sorunlarının ortaya çıkarılması, 3. Aktarım edinci yardımıyla bu sorunların nasıl giderilebileceğinin araştırılması, 4. Kaynak metnin yüzeysel yapısına bakılarak eşdeğerliğin anlamsal ve biçimsel olarak nasıl sağlanacağını ortaya konulması, 5. “*Geri çeviri*” yoluyla çeviri metnin kaynak metinle karşılaştırılarak metinler arası biçimsel eşdeğerliğin sağlanması. (Yazıcı, 2010: 105-110)

Gündüzalp ise “*geniş anlamda eşdeğerlik, çıkış metinde anlatılanın en yakın eşdeğerini varış dilinde bulma; dar anlamda ise, çıkış metinde anlatılanın birebir eşdeğerini varış dilinde bulma olarak*” (Gündüzalp, 2008: 18) değerlendirmektedir.

Sorunla ilgili tartışmalardan çıkan sonuç, “*(...) eşdeğerlik kavramının, Kaynak Dil metni ile Erek Dil metni arasında bulunan ve sadece çeviri eleştirel, yani kesin metin örneğiyle belirlenebilen bir ilişkiyi ifade ettiği vurgulanmalıdır. ‘Eşdeğer çeviri yapmak’ olanaklı değildir, ancak bir erek metin (sadece belirli metin düzeyleri bakımından!) bir kaynak metnin eşdeğeri sayılabilir. Dillerin ve kültürlerin farklılıklarından dolayı, farklı düzlemlerdeki tek tek unsurlar genellikle değişmez ve tümü aynı anda eşdeğer kabul edilemez.*” (Stolze, 2013: 122)

Eşdeğerlik Bağlamında Ermeni Dili Örneği:

Yüzyıllar boyunca Osmanlı İmparatorluğu içinde hatta diğer azınlıklardan da önce-likli bir konumda Türklerle birlikte yaşayan Ermenilerin, kendi alfabelerini kullanarak Türkçe metinler yazmaları ya da kendi alfabelerini kullanmakta diretme yerine o günkü alfabemiz olan Arap alfabesi ile yazılan Türkçeyle (yani Osmanlı Türkçesi) gündelik ve sanat yaşamlarını devam ettirmiş olmaları iki dil arasında belki de daha çok kültürel birlikten doğan bir eşdeğerliği beraberinde getirmiştir. Yavuz Aydın'ın "*Ermenilerin Türkçeyi ana dilleri Ermeniceden daha fazla benimsedikleri ve yazar ve aydınlarının Ermeniceden çok Türkçe eserler verdikleri*" (Aydın, 2008: XII) tespiti bu birlikteliğin önemli bir kanıtı olmaktadır.

Bazı örnek cümleler:

Ermenice Metin	Kelimesi Kelimesine Çeviri	Serbest Çeviri
Փողոցում խաղաղություն է:	Sokak sessizdir.	Sokakta sessizlik var.
Քնած են հոգնած մարդիկ, և փողոցի լապտերների լույսի տակ օրորվում են քաղաքի տները, նրանց սև պատուհանները:	Uyuyorlar yorgun insanlar, ve sokak lambalarının ışığı altında titriyorlar şehrin evleri, onların karanlık pencereleri.	Yorgun insanlar uyuyorlar ve şehrin evleri ve evlerin karanlık pencereleri sokak lambalarının ışığı altında titreşiyorlar.
Լեռներից գով է իջնում քաղաքի վրա,	Dağlardan serinlik iniyor şehrin üzerine,	Dağlardan şehrin üzerine serinlik iniyor,
գիշերային գովի բերում է... Լեռների հստակ օդը և մաքուր ջրերի ձայնը:	Gecenin serinliği getiriyor... Dağların temiz havasını ve berrak suyunun sesini.	Gecenin serinliği, dağın temiz havasını ve berrak suyunun sesini getiriyor.

Ermenice Metin	Kelimesi Kelimesine Çeviri	Serbest Çeviri
Սա իմ պապն է, - հպարտ ասում է Հասմիկը: Նա շատ է սիրում իր պապիկին:	Bu benim dedem, - gururla diyor Hasmik. O çok seviyor dedesini.	Hasmik gururla “Bu benim dedem” diyor. O dedesini çok seviyor.
Վահանը նավարար է:	Vahan kaptandır.	Vahan kaptandır.
Վահրամը, Վահեն, Արտակն ու Վասակը նավաստիներ են:	Vahram, Vahen, Artak ve Vasak gemi tayfasıdır.	Vahram, Vahen, Artak ve Vasak gemi tayfasıdır.
Վահանի աշակերտների լավ նավավարներ են լինելու:	Vahan'ın öğrencileri iyi kaptanlar olacaklar.	Vahan'ın öğrencileri iyi bire kaptan olacaklar.
Ես խոսում եմ, իսկ դու չես լսում:	Ben konuşuyorum, ama sen dinlemiyorsun.	Ben konuşuyorum, ama sen dinlemiyorsun.
Ես կարդացի այդ վեպը, այն ինձ շատ դուր եկավ:	Ben okudum o romanı, o benim çok hoşuma gitti.	Ben o romanı okudum [ki] o benim çok hoşuma gitti.

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere Ermenice ve Türkçe arasında kelimesi kelimesine çeviri ile özgün çeviri arasında anlaşılabilirlik bakımından büyük farklar bulunmamaktadır. Bu nedenle serbest çeviri başlığı altında çoğu zaman cümle dizilişinin düzeltilmesi ve birkaç kelime eklenmesi gerekliliği oluşurken, çevirilerin genelinde ise herhangi bir değişikliğe gerek kalmaksızın eşdeğerlik sağlanabilmektedir. Bu durum yukarıda imlediğimiz kültürel birlikteliğin çeviriye dolayısıyla da eşdeğerliğe etkisine bir örnektir.

Eşdeğerlik Bağlamında Sanskrit Dili Örneği:

Çalışmamızın bu bölümünde ise çeviride eşdeğerlik bağlamında, kaynak dili Sanskrit olan Bhagavadgita adlı metnin ilk iki beyiti örnek olarak seçilerek, iki farklı çevirmen tarafından üretilen erek dildeki görünümleri üzerinde durulacaktır.

धृतराष्ट्र उवाच
धर्मक्षेत्रे कुरुक्षेत्रे समवेता युयुत्सवः ।
मामकाः पाण्डवाश्चैव किम् अकुर्वत संजय ॥१॥

Çevirileri:

A	B
Dhritarashtra	Dhritarashtra dedi ki
<i>Sancaya, kutsal Kurukshetra savaş alanında, savaşmaya istekli olarak toplanmış olan benim oğullarım ve Pandu'nun oğulları karşı karşıya gelerek ne yaptılar?</i>	<i>Ey Sancaya, benim oğullarım ve Pandu'nun oğulları savaş için kutsal Kurukshetra meydanında toplandıktan sonra ne yaptılar?</i>

Sanskrit metnin ilk dizesinde, dili bilmeyen bir kişinin dahi anlayabileceği üzere, toplamda iki sözcük yer almaktadır. Ancak A çevirmeni, çevirisinde sadece Dhritarashtra'ya özel ismine yer vererek erek dildeki karşılığını sağlamayı tercih etmiştir. B çevirmeni ise Dhritarashtra özel isminin yanına kaynak metinde yer alan *uvaça* (dedi anlamına gelir) sözcüğünün karşılığını da eklemiştir. Böylelikle ilk dizinin çevirisi, sözcüğü sözcüğüne çeviri kuramı gereği “Dhritarashtra dedi” formunu almıştır. B çevirmeni bağlamdan hareketle anlatı geleneğinin erek dildeki karşılığı olarak “ki” sözcüğünü de ekleyerek çevirmen insiyatifini kullanmıştır. Sonuç olarak her iki çeviri de eşdeğerlik bağlamında değerlendirildiğinde ilgili bağlamın farklı temellere dayanan görüşleri kapsamında eksik yönleri olduğu yönünde eleştirilebilir. Zira bilindiği üzere kuramların bazıları kaynak metinden herhangi bir sözcüğün çıkarılmasına ya da eklenmesine tamamen karşıyken bazıları da çevirmenin, metnin bağlamsal iletisi gereği bazı eksiltme ya da arttırmalara gidebileceğini iddaa ederler. Ancak çeviri kavramı çerçevesinde değerlendirilen birçok değişken düşünüldüğünde, her iki çeviri de de kaynak dilden erek dile gerekli mesajın verildiği anlaşılmaktadır. Zira bu ilk dizide Dhritarashtra'nın konuşmaya başladığı ifade edilir. Bu durum ister sadece ilgili kişinin adının zikredilmesiyle ister de tümcenin Dhritarashtra dedi ki şeklindeki çevirisiyle aktarılmış olsun. Metnin devam eden kısmında da ise A ve B çevirmeninin zaman zaman farklı sözcükler kullandığını görüyoruz. Bu durum metnin bağlamı ve mesajı açısından bir eksikliğe sebep olmamıştır. Zira çevirmenler eşdeğerlik kavramının sınırları dahilinde, yani kaynak ve erek metnin aynı mesajı içermesi kuralı dahilinde hareket etmişlerdir.

संजय उवाच

दृष्ट्वा तु पाण्डवानीकं व्यूढं दुर्योधनस् तदा ।

आचार्यम् उपसंगम्य राजा वचनम् अब्रवीत् ॥२॥

Çevirileri:

A	B
Sanyaca	Sanyaca dedi ki
<i>O sırada prens Duryodhana, Pandavaların savaş düzenindeki ordusunu görerek hocasına (Drona) yaklaşıktan sonra şunları söyledi:</i>	<i>Kral Duryodhana, savaş düzenine geçmiş olan Pandavaların askerlerini ve ordularını gözden geçirerek, yaklaştı ve şöyle konuştu:</i>

Eserin ikinci beyitinde de çevirmenlerin ilk beyitte bahsettiğimiz hitap konusundaki farklı tercihleri bu beyitte de devam etmektedir. Bu durum ilk dizedeki çeviriden de kolayca anlaşılabilir. Bu beyitte de iki çevirmenin yine eşdeğerlik bağlamında büyük bir sıkıntıya yol açmayacak şekilde çevirilerini yaptıklarını söyleyebiliriz.

Sonuç

Çeviride eşdeğerlik sorununa kesin olarak bir çözüm bulunamamakla beraber, elde ki bilgilerle günümüzde yapılan eşdeğerlik tanımlarında kastedilenin aynılık ve eşitlik olmadığı söylenebilir. Son yıllarda üzerinde en fazla durulan ve benimsenen yaklaşım, Nida'nın "eşdeğer etkisi" ifadesine dikkat çektiği dinamik eşdeğerlik bağlamında, kaynak metnin okuru üzerinde yarattığı etkiyi aynı şekilde hedef dildeki metnin de kendi okuru üzerinde yaratması gerektiğini savunan yaklaşımdır. Burada önemli olan kelimeler arasında benzerlik ya da aynılık arayışı değil, iki farklı dildeki metnin farklı iki kültür üzerinde yarattığı etkinin aynı ya da benzer olmasıdır. Bu durumda, çevirmenin eskiden olduğu gibi sadece iki dil ile ilgili bilgisi son derece yetersiz kalacağından, her iki kültür ile ilgili bilgisinin ve bunun yanında çevirisini yaptığı metin türü ile ilgili bilgisinin de yeterli olması ve çevirmenin yaratıcılığı çeviri sürecinde büyük önem taşımaktadır. Nida'nın özellikle dinamik eşdeğerlik kavramının benimsenmesinin sebeplerinin dinamik eşdeğerliğin kültür ile bağlantısının yanı sıra kolay ve doğal bir çeviri yapmayı mümkün kılması olduğu sonucuna varılabilir. Ayrıca özgün metnin kendi dilinin okurunda uyandırdığı etkinin, çeviri metnin de çeviri dilinde uyandırabilmesinde karşılıklı dillerdeki kullanım alışkanlıklarının etkili olduğu unutulmamalı; okurun bilgi alt yapısının da eşdeğerlikte önemli bir etken olduğu göz ardı edilmemelidir.

Kaynakça

- Aksoy, N. Berrin (2002), **Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi**, İstanbul: İmge Kitabevi.
- Aydın, Yavuz (2008), **Ermeniceden Türkçeye Yapılan Çevirilerde Karşılaşılan Çeviri Sorunları**, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ermeni Dili ve Kültürü ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Baker, Mona (1992), **In Other Words**, London: Routledge.
- Catford, J. C. (1965), **A Linguistics Theory of Translation**, England: Oxford University Press.
- Göktürk, Akşit (2014), **Çeviri: Dilleri Dili**, İstanbul: YKY.
- Gutt, Ernst-August (1989), **Translation and Relevance**, London: University of London, Department of Phonetics and Linguistics, Thesis for degree of Doctor of Philosophy.
- Gündüzalp, Nuray Cihan (2008), **Charles Baudelaire'in Şiirlerinin Türkçe Çevirileri Üzerine İnceleme**, Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Fransız Dili Eğitimi Anabilim dalı, Yayınlanmamış Doktora tezi.
- Köksal, Dinçer (2008), **Çeviri Eğitimi Kuram ve Uygulama**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Özyön, Arzu (2014), "Çeviride Eşdeğerlik Kavramının Yeniden Tanımlanması ve Eşdeğerlik Kavramı ile İlgili Sorunlar", **International Journal of Languages Education and Teaching**, Volume 2, pp. 28-39.
- Panou, Despina (2013), "*Equivalence in Translation Theories: A Critical Evaluation*", **Theory and Practice in Language Studies**, Vol. 3, No. 1, pp. 1-6, January 2013/Finland.
- Stolze, Radegundis (2013), **Çeviri Kuramları- Giriş**, (Çev. Emra Durukan) İstanbul: Değişim Yayınları.
- Yazıcı, Mine (2010), **Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları**, İstanbul: Multilingual.
- Yıldız, Şerife (2004), "Çeviride Eşdeğerlik ve Çeviri Kuramları Bağlamında Karşılaştırmalı Bir Çalışma", Konya: **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:12, s. 375-386.

Öz

**Ermeni ve Sanskrit Dillerinden Örneklerle
Çeviride Eşdeğerlik Sorunu ve Tarihi**

Matematiksel bir terim olan eşdeğerlik kavramı, dilbilimsel bir yaklaşımın sonucu olarak edebiyatta da yer almıştır. Erek metin ve kaynak metin arasındaki ilişkinin anlaşılabilirliği ya da karmaşıklığı, eşdeğerlik kavramı üzerinden tartışılmaktadır. Eşdeğerlik yani özgün metnin etkisinin çeviri metinde de var olması 1960'lerden günümüze değin etkisini koruyan bir konu olmuştur. Bu bağlamda, düz anlamsal eşdeğerlik, yanan anlamsal eşdeğerlik, kelime seviyesinde eşdeğerlik, dinamik eşdeğerlik vb. farklı terimlerle adlandırılan çeşitli eşdeğerlik sınıflandırmaları yapılmıştır. Bunlar eşdeğerlik sorunu tartışmalarında önemli bir yere sahiptir. "Ermeni ve Sanskrit Dillerinden Örneklerle Çeviride Eşdeğerlik Sorunu ve Tarihi" başlığını taşıyan bu çalışmamızda, öncelikle çeviribilim perspektifinde eşdeğerlik sorununun tarihi hakkında yapılan yorum ve çalışmalara değindik. Ardından erek dil olarak seçtiğimiz Ermeni ve Sanskrit dillerindeki metinlerin, hedef dil yani Türkçedeki çeviri metin durumundaki görüntüsünü sunduk. Böylelikle erek Ermeni ve Sanskrit dillerinden alınan orijinal metinlerin birbirinden farklı sözcükler ve tümce yapıları kullanılarak da hedef dile aktarılabilirliğini göstermiş olduk. Zira bu farklılıklar, eşdeğerlik bağlamındaki sorunların kaynağını oluşturmaktadır. Çalışmamızın son aşamasında ise birbirinden farklı bu iki çeviri metnin, eşdeğerlik bağlamındaki durumunu erek ve hedef diller arasındaki dilin mekanik yapısı, sözcük dağarcığı ve sosyo-kültürel unsurlar bağlamındaki değişkenleri de göz önünde bulundurarak değerlendirmeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: çeviribilim, eşdeğerlik sorunu, Ermeni dilinden yapılan çevirilerde eşdeğerlik sorunu, Sanskrit dilinden yapılan çevirilerde eşdeğerlik sorunu.

Abstract

**Equivalence Problem and History in Translation with Samples from the
Armenian and Sanskrit Languages**

The concept of equivalence, which is a mathematical term, as a result of a linguistic approach took place in literature. Clarity or complexity of the relationship between the target text and source text are discussed through the equivalence concept. Equivalence which has been a matter of protecting the effects of the 1960s until today. In this regard, denotative equivalence, connotative equivalence, equivalence at word level, dynamic equivalence etc. various classifications are made with different terms. It has an important place in the discussion of equivalence problem. In this study review and study of the history about the

equivalence problem was primarily mentioned The Armenian and Sanskrit texts were translated into Turkish, and is presented in the target language. In this way, it was seen that the original text taken from Armenian and Sanskrit language can be transferred into the target language by using different words and sentence structures from each other, which is the main source of the equivalence problem. In the final phase of our study, the equivalence of these two translated texts are evaluated by taking into account the mechanical structure of the language, vocabulary and socio-cultural variables.

Keywords: Translation science, equivalence problem, equivalence problem in the translation made in the Armenian language, equivalence problem in the translation made in the Sanskrit language.